

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קמ

(בעמ' הקודם)

שאלה: ואי ליכא: ואם אין מספיק מזונות גם לבנים וגם לבנות עד שיתבגרו שאז זה נחשב ל'נכסים מועטים', וכי הבנות יקחו את כל הנכסים? ביאור: כיון שבמצב כזה הם נקראים 'נכסים מועטים', הרי אמרה המשנה שכשיש נכסים מועטים הדין הוא שהבנים ישאלו על הפתחים, אבל הרי לא מסתבר שבמקרה כזה הבנים לא יקבלו כלום, שהרי יש בנכסים יותר ממה שהבנות צריכות עד שהן יתבגרו. (אמנם אין מספיק גם לבנים וגם לבנות עד שיתבגרו, אבל יש יותר ממה שרק הבנות צריכות עד שהן יתבגרו).

אלא אמר רבא: אכן הבנות לא מקבלות את כל הנכסים, אלא נותנים להם את המזונות מהנכסים בכמות כזאת שתספיק להן עד שיתבגרו, ואת השאר נותנים לבנים. ומה שאמרה המשנה שהבנים ישאלו על הפתחים, הכוונה היא שלאחר שהבנים לקחו את השאר והם ניזונו מזה ואח"כ לא נשאר להם כלום, אז הם ישאלו על הפתחים.

*

פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין: דבר פשוט הוא שאם הנכסים היו מרובים בשעת מיתה, וכעת הם נתמעטו ואין בהם מספיק כדי לזון את הבנים והבנות עד שיתבגרו, שהדין הוא שכבר זכו בהם היורשים בשעת מיתה אביהם שאז הם היו נכסים מרובים, וכיון שכך הרי כל מה שנחסר מהנכסים נחסר גם לבנים וגם לבנות.

מועטין ונתרבו מאי? השאלה היא מה הדין במקרה שהנכסים היו מועטים בשעת מיתה אביהם וכעת הם התרבו, כגון שהוזלו המזונות וכעת יש בנכסים כדי לזון גם את הבנים וגם את הבנות, האם הנכסים עומדים ברשות הבנים (אלא שכשהם מועטים עליהם לזון את הבנות), וא"כ הם התרבו לבנים והם יקחו את העודף

מצורך הבנות לעצמם, או שכשיש נכסים מועטים הרי שהבנים מסתלקים מהירושה, וא"כ הנכסים התרבו לבנות.

תא שמע דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: יתומים שירשו מאביהם נכסים מועטים, ומיהרו ומכרו את הנכסים לפני שהבנות באו לבית דין לתבוע את מזונותיהם, הדין הוא שמכירתם מכירה, והבנות לא יכולות לגבות את המזונות שלהן מהנכסים שנמכרו. מוכח שהנכסים שייכים לבנים, שהרי הם יכולים למכור אותם, ולכן אם התרבו הנכסים הם התרבו לבנים.

*

יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי אבהו וקא בעי מיניה וכו': ישב רבי אבהו לפני רבי ירמיה ושאל אותו כמה ספיקות.

מי שמת והשאיר אחריו בנים ובנות וגם את אשתו האלמנה ש'בתנאי כתובה' הוא התחייב לזון אותה בכל ימי אלמנותה מנכסיו. אלא שלבנים ולבנות יש מספיק כסף בכדי להתפרנס מהירושה, אבל מכיון שהאלמנה לוקחת גם היא כסף מהירושה, אין כבר מספיק כסף לבנות.

האם החלק שהיא אמורה לקבל למזונותיה ממעט את הנכסים, וממילא הם נעשים 'נכסים מועטים' שאז הבנות ניזונות והבנים ישאלו על הפתחים. או שמכיון שאם היא תתחתן היא לא תקבל מזונות מהנכסים, אם כן היא לא ממעטת אותם. אלא אנו מתייחסים כאילו היא לא נמצאת, ואז יש כאן נכסים מרובים, ואם כן הבנים הבנות והאלמנה ניזונים מהם (כי כאשר יש נכסים מרובים, הבנים זוכים בהם מייד, ועליהם לפרנס את הבנות מהנכסים, וכן את האלמנה).

אם תמצא לומר כיון דאילו מנסבא לית לה השתא נמי לית לה - בת אשתו מהו שתמעט בנכסים? מי אמרינן כיון דכי מנסבא נמי אית לה וממעטא, או דלמא כיון דאילו מתה לית לה ולא ממעטא: רבי ירמיה ממשיך להסתפק. אם נאמר בספק הקודם שהאלמנה לא ממעטת בנכסים, בגלל שאם היא תתחתן היא לא תקבל מהנכסים. יש להסתפק, מה הדין אם האבא התחתן בנשואין שניים והוא התחייב לזון את בתו של אשתו (מנישואין קודמים) חמש שנים. כשהאב מת היא מקבלת מזונות חמש שנים מנכסיו. אבל הוא השאיר נכסים המספיקים רק לבנים ולבנות. האם הבת ממעטת בנכסים או לא?

האם אנו אומרים שהיא ממעטת, בגלל שאפילו אם היא תתחתן היא תמשיך לקבל מזונות חמש שנים. ולכן הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים. או שהיא לא ממעטת, בגלל שאם היא תמות היא לא תקבל מזונות. ואם כן אנו מתייחסים לנכסים בתחילה כאילו היא איננה כאן, ואז יש נכסים מרובים והבנים יורשים אותם מיידית, ולאחר מכן הבנות ובת אשתו ניזונות יחד עם הבנים מהנכסים וכנ"ל.

ואם תמצא לומר כיון דאילו מתה לית לה ולא ממעטא - בעל חוב מהו שימעט בנכסים? מי אמרינן כיון דכי מיית נמי אית ליה, ממעט. או דלמא כיון דמחסרי גוביינא לא ממעט: רבי ירמיה ממשין להסתפק. אם נאמר בספק הקודם שהבת לא ממעטת בנכסים, בגלל שאם היא תמות היא לא תקבל מהנכסים. יש להסתפק, מה הדין אם האבא לווה כסף ולא שילם, והבעל חוב בא לגבות את הכסף מהנכסים לאחר מותו. ויש נכסים המספיקים רק לבנים ולבנות. האם הבעל חוב ממעט את הנכסים, בגלל שאפילו אם הוא ימות יורשיו יגבו את החוב מהנכסים. ואז הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים. או שכל עוד הוא לא בא לגבות את החוב אנו לא מתייחסים אליו, ואם כן יש כאן נכסים מרובים והבנים והבנות יזונו ביחד.

ואיכא דבעי לה לאידך גיסא: יש אומרים שהוא שאל את הספיקות הללו בצורה אחרת, כדלהלן:

בעל חוב מהו שימעט בנכסים? כנ"ל.

בת אשתו מהו שתמעט בנכסים? אם נרצה לומר שבעל חוב כן ממעט, בגלל שגם אם הוא ימות יורשיו יקבלו את חובו מהנכסים. יש להסתפק מה הדין בבת אשתו שהתחייב לזון אותה חמש שנים. האם היא ממעטת מהנכסים, או שבגלל שאם היא תמות יורשיה לא יקבלו מהנכסים את המזונות, היא לא ממעטת.

אלמנתו מהו שתמעט בנכסים? ואם תרצה לומר שבתו כן ממעטת, בגלל שגם אם היא תתחתן היא תקבל מהנכסים. יש להסתפק באלמנתו האם היא ממעטת, או שבגלל שאם היא תתחתן היא לא תקבל מהנכסים היא לא ממעטת.

אלמנתו ובת אי זה מהן קודמת? כאשר לאחר מות האב נשאר אלמנתו וביתו (בנוסף לבנים), ויש רק נכסים מועטים המספיקים לאחת מהן. כאן שתיהן מקבלות מזונות מ'תנאי בית דין', ולכן יש להסתפק מי קודמת למי?

אמר ליה זיל האידנא ותא למחר. כי אתא אמר ליה פשוט מיהת חדא: אמר רבי אבהו לרבי ירמיה לך עכשיו ותבוא מחר. כשבא רבי ירמיה אמר לו רבי אבהו, יש לי תשובה לספק אחד שלך. והוא הספק של 'אלמנה ובת'. כדלהלן.

דאמר רבי אבא אמר רבי אסי - עשו אלמנה אצל הבת, כבת אצל האחין בנכסים מועטין. מה בת אצל אחין הבת ניזונת והאחין ישאלו על הפתחים, אף אלמנה אצל הבת אלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים: כשיש רק נכסים מועטים, חכמים תקנו את הדין של אלמנה ובת בדומה לדין של בת ואחים. כמו שבבת ואחים, הבנים מחזרים על הפתחים ולא הבת. כך באלמנה ובת, הבת מחזרת על הפתחים לקבץ נדבות ואילו האלמנה ניזונת מהירושה.

למדנו במשנה - אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי וכו':

שאלה: מאי קאמר? מדבריו של אדמון משמע שלזכר יש זכות גדולה יותר בנכסים מנקבה, ולכן קשה לו איך יתכן שהזכר מפסיד יותר מהנקבה. אבל על איזה מקרה הוא מדבר שלזכר יש זכות גדולה יותר?

תשובה: אמר אביי הכי קאמר, בשביל שאני זכר וראוי אני לעסוק בתורה, הפסדתי?

קושיא: אמר ליה רבא אלא מעתה מאן דעסיק בתורה הוא דירית זלא עסיק בתורה לא ירית? וכי רק מי שעוסק בתורה ראוי לירש את נכסי אביו, ומי שלא עוסק בתורה אינו יורש?

אלא אמר רבא הכי קאמר, בשביל שאני זכר וראוי אני לירש בנכסים מרובין, הפסדתי בנכסים מועטין? הרי כשיש נכסים מרובים הזכר יורש את הכל אפילו אם מדובר בסכום עצום, והנקבה מקבלת רק מזונות. ואיך יתכן שבנכסים מועטים הוא מפסיד אותם והנקבה מקבלת!?

משנה: הניח בנים ובנות וטומטום. בזמן שהנכסים מרובין הזכרים זוחין אותו אצל נקבות. נכסים מועטין הנקבות זוחות אותו אצל זכרים: מי שמת והשאיר אחריו בנים בנות ו'טומטום' (= ילד שאיבר המין שלו אטום ולא ידוע האם הוא זכר או נקבה). כשיש נכסים מרובים שאז הבנים יורשים את הנכסים, הם אומרים לטומטום תקבל רק מזונות כמו נקבה עד שתוכיח שאתה זכר. ואילו כשיש נכסים מועטים שאז הבנות מקבלות אותם בשביל מזונותיהם והבנים מחזרים על הפתחים, הבנות אומרות לטומטום אתה לא תקבל מהנכסים כלום עד שתוכיח שאתה נקבה.

האומר 'אם תלד אשתי זכר יטול מנה', ילדה זכר יטול מנה: שכיב מרע שאשתו בהריון והוא מצווה שאם היא תלד זכר, הילד יקבל מאה כסף מנכסיו. אם ילדה זכר הוא מקבל מאה.

'נקבה מאתים', ילדה נקבה נוטלת מאתים: ואם אמר 'אם תלד אשתי נקבה, היא תקבל מאתים', אם היא ילדה נקבה היא מקבלת.

'אם זכר מנה אם נקבה מאתים', וילדה זכר ונקבה, זכר נוטל מנה נקבה נוטלת מאתים: האומר 'אם תלד זכר הוא יקבל מנה, אם תלד נקבה היא תקבל מאתים'. אם היא ילדה זכר הוא מקבל מאה ואם היא ילדה נקבה היא מקבלת מאתים. המשנה באה להדגיש שבמקרים הקודמים אם ילדה האשה מין אחר ממה שאמר האב, הילד לא מקבל כלום.

ילדה טומטום אינו נוטל: ובמקרה הנ"ל, אם היא ילדה טומטום הילד לא מקבל כלום, אפילו לא מאה. כי טומטום נחשב ל'כריה' בפני עצמה ואינו לא זכר ולא נקבה אלא מין בפני עצמו.

אם אמר 'כל מה שתלד אשתי יטול' הרי זה יטול: הטומטום.

ואם אין שם יורש אלא הוא, יורש את הכל: אדם שמת והשאיר אחריו רק טומטום. הטומטום יורש את נכסיו. כי אמנם הוא לא בן ולא בת (אלא מין בפני עצמו), אבל הוא נחשב קרוב משפחתו של האבא היורש אותו.

גמרא: קושיא: דוחין אותו ושקיל כבת. הא קתני סיפא ילדה טומטום אינו נוטל! מהרישא של המשנה שהבנים דוחים את הטומטום אל הבנות, משמע שהטומטום נחשב לכל הפחות כבת, ולכן הבנים דוחים אותו שיהיה כמו בת ויקבל מזונות. ואילו מהסיפא של המשנה האומר אם ילדה אשתי בן יקבל מאה ואם בת יקבל מאתים, והיא ילדה טומטום הוא לא מקבל כלום. משמע שטומטום הוא מין בפני עצמו ואינו מקבל כלום!

תירוצ: אמר אביי דוחין אותו ואין לו: טומטום הוא מין בפני עצמו כמו שכתוב בסיפא. ומה שכתוב ברישא שהבנים דוחים אותו אצל הבנות, אין הכוונה שהוא מקבל מזונות כמו בנות, אלא שהוא לא מקבל כלום כי הבנות דוחות אותו בחזרה אל הבנים. והוא יוצא קרח מכאן ומכאן.

תירוצ נוסף: ורבא אמר דוחין אותו ויש לו, וסיפא אתאן לרבן שמעון בן גמליאל: לדעת רבא טומטום הוא ספק זכר ספק נקבה כמו שכתוב ברישא. והוא נחשב לכל

הפחות כמו בת, ולכן הבנים דוחים אותו אצל הבנות והוא מקבל מזונות כמו בנות. ומה שכתוב בסיפא שאם ילדה אשתו טומטום הוא לא מקבל כלום, זוהי דעתו של רשב"ג הסובר שטומטום הוא בריה בפני עצמה. כדלהלן.

דתן ילדה טומטום ואנדרוגינוס רבן שמעון בן גמליאל אומר אין קדושה חלה עליה: בכור הנולד לבהמה, קדוש בקדושת בכור ונאכל לכהן. הרוצה להערים ולהיפטר מהבכורה, יכול להקדיש את העובר קודם שיוולד לקרבן, ואז כשיוולד הוא יהיה קדוש לקרבן ולא בכור. ולכן עליו להגיד שאם יוולד זכר הוא יהיה קרבן עולה ואם תוולד נקבה היא תהיה קרבן שלמים. ואם לבסוף נולד טומטום, לדעת רשב"ג הוא לא קדוש. כי טומטום אינו ספק זכר ספק נקבה, אלא הוא מין בפני עצמו ואת המין הזה הוא לא הקדיש (וכן הוא גם לא קדוש לבכורה כי רק מין זכר קדוש לבכור).